

Чабан. – Чабаненко Віктор. Прізвиська Нижньої Наддніпряни (словник). – Кн. 1, 2. – Запоріжжя, 2005.

Чернецький – Чернецький Іван. Придобенції різних літ // Літературна Україна, 2009, 19 лютого.

Чучка – Чучка Павло. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів : Світ, 2005.

ШП – Газета «Шлях перемоги».

Яцій – Яцій В.О. Прізвища Миколаївської сільської ради Радехівського району Львівської області // Студії з ономастики та етимології. 2004 / відп. редактор О.П. Карпенко. – К., 2004.

Поповский А. М. Украинские фамилии, связанные с юриспруденцией. Рассмотрены истоки украинской юридической терминологии, на основании которой в процессе общественного развития формировались лексико-семантические функции языковых единиц по определенным признакам и словообразовательная организация фамильных названий, их этимология.

Ключевые слова: *апеллятив, этимология, лексема, фамилия, семантика, словообразование, юридические термины.*

Popovs'kyu A. M. Ukrainian surnames associated with law. The article discusses the origins of the Ukrainian legal terminology. Lexical semantic functions of language units with specific characteristics and morphological organization of family names and their etymology were formed on the basis of social development process.

Keywords: *appellative, etymology, token, name, semantics, word formation, legal terms.*

Надійшла до редакції 19.01.2015

Боняк В. О.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.6

МЕТОДИ ПІЗНАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

Визначено методи дослідження організації і функціонування органів охорони правопорядку України. Надано характеристику принципів та методів як основних структурних елементів методології дослідження органів охорони правопорядку України.

Ключові слова: *принципи, методи, методологія дослідження.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначення органів охорони правопорядку України як провідного елемента правоохоронних органів держави вимагає осмислення окремих методологічних аспектів їх дослідження. Питання визначення методів, за допомогою яких має здійснюватися дослідження організації і функціонування органів охорони пра-

вопорядку, є надзвичайно важливим. Успішне його вирішення дасть змогу сформувати цілісну, внутрішньо узгоджену конституційно-правову модель системи органів охорони правопорядку України, що може бути покладена в основу здійснення її комплексного реформування.

Метод як засіб пізнання – це спосіб відображення і відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Застосування науково обґрунтованих методів є важливою умовою набуття нових істинних наукових знань. Головні елементи методу: принципи, правила, прийоми, способи і засоби [1, с.75].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання методології державно-правових досліджень розроблялися багатьма вченими, серед яких: Ю.А. Ведерніков, С.Д. Гусарев, Р.Д. Лукич, М.С. Кельман, Д.А. Керімов, В.К. Колпаков, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, С.Г. Серьогіна, О.Ф. Скакун, О.Д. Тихомиров, Ю.М. Тодика, М.В. Цвік, О.Н. Ярмиш та ін. Водночас у сучасній правовій доктрині конституційного права питання методів пізнання організації і функціонування органів охорони правопорядку України можна віднести до категорії недостатньо розроблених.

Мета даного дослідження полягає у визначенні сучасних методів дослідження організації і функціонування органів охорони правопорядку України та їх ґносеологічних можливостей.

Виклад основного матеріалу. Відправним елементом сучасної методології пізнання організації і функціонування органів охорони правопорядку України є її принципи. Це універсальні, основоположні, загальнозначущі ідеї, що мають найвищу імперативність, і якими необхідно керуватися у процесі пізнання предмета дослідження [2, с. 21–22]. До них можна віднести принципи об'єктивності, всебічності й повноти, історизму та правового поліцентризму тощо. У зв'язку з цим слушною є думка О.Ф. Скакун, яка зауважила, що принципи, закладені у методах і методологічних підходах, покликані забезпечити концептуальність наукового дослідження своєю неспростовністю [3, с. 25].

Перший із них – принцип об'єктивності – вимагає розгляду різних аспектів організації і функціонування органів охорони правопорядку України у їх багатогранності, складності та суперечливості, враховуючи сукупність як позитивних, так і негативних моментів, незалежно від суб'єктивного сприйняття та оцінки.

Наступний принцип – всебічності й повноти – передбачає дослідження організації і функціонування органів охорони правопорядку України, їх взаємозв'язків і взаємодії як між собою, так і з інститутами громадянського суспільства, іншими державними органами. Він вимагає акцентування уваги не тільки на окремих властивостях цих органів, а й не ігнорувати інші чи вважати їх несуттєвими. Умовою отримання достовірних та науково обґрунтованих висновків є використання якомога більшої кількості критеріїв аналізу діяльності органів охорони правопорядку України. Так, зокрема, не можна пов'язувати їх діяльність тільки із протидією злочинності чи захис-

том об'єктів права власності, а до основних функцій віднести тільки виконавчу та охоронну функції і вважати при цьому основними завданнями тільки суто охорону правопорядку та забезпечення громадської безпеки.

Для дослідження окремих аспектів організації і функціонування органів охорони правопорядку України у різні історичні періоди важливе значення має принцип історизму, що став теоретичним підґрунтям нашої роботи.

Не менш важливе значення має принцип правового поліцентризму, який вимагає врахування того, в межах якої правової сім'ї, правової цивілізації досліджуються правові та/чи державні явища (під правовою цивілізацією слід розуміти групу правових систем, що мають спільні релігійно-моральні й ідейно-філософські засади, подібні юридичні ознаки та споріднені соціокультурні, нормативно-ціннісні структури і, відповідно, підхід до праворозуміння) [4, с. 45]. У контексті обраного нами предмета дослідження, це необхідність врахування того, в межах якої правової цивілізації існують органи охорони правопорядку. Для Української держави, яка розбудовується як демократична та правова, продовжується пошук пріоритетів розвитку цих органів. При цьому важливим є обрання такої системи цінностей, яка повинна відповідати нашому національному менталітету: або органи охорони правопорядку України розуміються як ті, котрі відстоюють суто інтереси держави (визнання пріоритету держави над людиною), або ж вибір такого шляху розвитку, за якого людина, її права і свободи є визначальним фактором їх діяльності (тобто людиноцентристський підхід).

Центральним компонентом сучасної методології пізнання організації і функціонування органів охорони правопорядку України є метод юридичних досліджень. Методи юриспруденції, як слушно зазначають С.Д. Гусарев та О.Д. Тихомиров, це ніби "цеглинки" або "інструменти" пізнання досліджуваного предмета чи явища [1, с. 75].

О.Ф. Скакун у загальному розумінні характеризує метод як шлях, спосіб (багато способів (їх множинність)) досягнення поставленої мети і задач дослідження; він відповідає на питання: як пізнавати? [3, с. 19].

Юридична наука, включно і наука конституційного права, володіють широким "набором" методів. Як правило, до них відносять: 1) загальні філософські методи; 2) загальнонаукові методи; 3) конкретно-наукові методи наукового пізнання.

Такий підхід до розуміння структури методології вимагає характеристики трьох вищезазначених видів методів наукового дослідження, що складають його методологічну основу.

При проведенні конституційно-правових досліджень досить важливе значення має світоглядна складова. Слід погодитися з тим, що останні десятиліття довели той факт, що дійсно наукові знання можна здобути тільки на матеріалістичному ґрунті, який відкидає суб'єктивізм і надреальність державно-правових явищ, визнає їх суспільно-історичну обумовленість [5, с. 39]. Тому для пізнання організації і функціонування органів охорони правопорядку України необхідним є використання саме світоглядного ді-

лектичного методу, що забезпечує дослідження цих органів не відірвано, "уособлено", а саме у розвитку та взаємозв'язку з інститутами громадянського суспільства та іншими державними органами України.

Його використання ґрунтується на гносеологічних можливостях законів та категорій діалектики. Зокрема, закон єдності і боротьби протилежностей розкриває внутрішнє джерело розвитку системи цих органів. Закон переходу кількості в якість характеризує спосіб еволюції і динаміки процесу розвитку органів охорони правопорядку, спрямовує на пошук закономірностей такого розвитку, визначає кількісні та якісні зміни, що при цьому відбуваються, розкриває зв'язки між ними. Закон заперечення заперечення надає можливість передбачити напрям розвитку системи цих органів: від простого – до складного, від одного – до іншого тощо.

Не менш важливе методологічне значення при дослідженні організації і функціонування органів охорони правопорядку України мають такі категорії діалектики, як «форма» і «зміст» (при дослідженні змісту правовідносин за участю цих органів, визначенні складових елементів системи органів охорони правопорядку тощо), «явище» і «сутність» (при дослідженні сутності цих органів та форм її прояву: функцій органів охорони правопорядку України, правовідносин тощо), «система» й «елемент» (при визначенні системи, структури цих органів та виокремлення кожного зі складових цієї системи), "загальне" і "особливе" (при характеристиці загального поняття «правоохоронний орган», «орган охорони правопорядку» і окремо взятих органів охорони правопорядку) та ін.

Отже, застосування діалектичного методу забезпечує з'ясування генези досліджуваних органів, їх постійного розвитку та взаємозв'язку як між собою, так і з іншими державними органами та суб'єктами громадянського суспільства, що у підсумку дає змогу охарактеризувати їх сучасний стан, виявити нові тенденції та визначити подальші перспективи розвитку органів охорони правопорядку.

Визначальну роль у з'ясуванні тих чи інших сторін організації і функціонування органів охорони правопорядку України, поряд із світоглядними філософськими методами, відіграють загальнонаукові методи. П.М. Рабінович відводить їм роль ключових – саме вони визначають стратегію дослідження, його загальну спрямованість, орієнтують на здобуття, відбір, накопичення цілком визначених у соціально змістовному відношенні фактів та зумовлюють характер та зміст оцінювання отриманих результатів дослідження [6, с. 618–619].

Загальнонаукові методи – наступний крок, що слідує після філософії та передуює конкретно-науковим методам, – використовуються у переважній більшості наук. Це формально-логічні методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, а також системний, історичний, структурний та функціональний методи.

Формально-логічні методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції дозволили розкрити зміст понять, що складають предмет дослідження, провести класифікацію досліджуваних категорій, а також сформулювати проміжні та загальні висновки. Умовиводи щодо змісту поняття «органи

охорони правопорядку України» було зроблено за допомогою методів індукції та дедукції на підставі знань про ознаки категорій «державний апарат», «державний орган» та «правоохоронний орган», а також на підставі знань про функції окремих органів охорони правопорядку України.

Основою методологічної конструкції дослідження конституційно-правових засад організації і функціонування органів охорони правопорядку є системний метод. В.Л. Федоренко вказує, що сутність даного методу в юридичній науці полягає в тому, що досліджуване явище розглядається як певна система, що включена до системи більш широкого порядку і виконує в ній певні функції, пов'язана з нею різними зв'язками. Науковець визначає цей метод у якості універсального інструменту пізнавальної діяльності, незамінного у дослідженні складних динамічних цілісностей [7, с. 137–138].

У межах системного підходу органи охорони правопорядку України розглядаються як елемент державного апарату (поряд із іншими державними органами) і одночасно як системне явище із самостійними ознаками, що характеризують їх інституційно-функціональну організацію. Від якісного стану кожної з частин у підсумку залежить стан системи органів охорони правопорядку в цілому – завдяки істотним змінам будь-якого органу охорони правопорядку вся система цих органів набуває нових ознак і якостей.

Історичний метод дозволяє дослідити процеси виникнення, формування й розвитку органів охорони правопорядку України у хронологічній послідовності, що уможливило виокремлення основних етапів конституційно-правового регулювання організації і функціонування органів охорони правопорядку на теренах України.

Структурний метод забезпечує дослідження органів охорони правопорядку як структурно-інституціонального елемента апарату держави.

За допомогою функціонального методу було визначено основні напрями діяльності органів охорони правопорядку України відповідно до чинного конституційного законодавства.

Третю групу методів дослідження організації і функціонування органів охорони правопорядку України складають конкретно-наукові методи. С.Д. Гусарев та О.Д. Тихомиров визначають їх як сукупність принципів, прийомів, правил, способів і засобів дослідження певних об'єктів (явищ, предметів, фактів); вони є сукупністю, комбінацією частини пізнавальних прийомів, набір яких залежить від природи об'єкта і умов процесу пізнання [1, с. 88]. Поряд із методами соціально-гуманітарних наук (соціології, статистики тощо) при дослідженні організації і функціонування органів охорони правопорядку необхідно є опора на використання саме спеціальних (специфічних) методів науки конституційного права.

Зокрема техніко-догматичний (формально-догматичний) метод передбачає дослідження державно-правових явищ у «чистому вигляді», що існують незалежно від інших видів суспільної та державної діяльності, поза сферою економіки, політики тощо [2, с. 24]. Опора на цей метод при дослідженні організації і функціонування органів охорони правопорядку Украї-

ни сприяє формулюванню дефініцій понять, що складають предмет наукової розвідки, з'ясуванню дійсного змісту приписів нормативно-правових актів шляхом їх тлумачення. Використання техніко-догматичного методу пізнання надає змогу удосконалювати чинне законодавство про органи охорони правопорядку України та створювати нове, що відповідає потребам суспільства і держави у сфері охорони правопорядку.

Спеціально-юридичний метод пізнання дозволяє розкрити зміст нормативно-правових приписів, що регулюють суспільні відносини, в межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України.

Для науки конституційного права важливе пізнавальне значення має метод порівняльного правознавства (компаративістський метод). Цей метод передбачає зіставлення пізнавальних об'єктів з метою виявлення схожих рис або розходжень між ними [8, с. 93]. Компаративістський метод надає можливість визначити схожі риси та відмінності у конституційно-правовому регулюванні організації та функціонування органів охорони правопорядку України та окремих зарубіжних країн із різними формами правління та видами державного устрою.

Зважаючи на практично-прикладний характер тематики наукового дослідження (конституційно-правові засади організації та діяльності органів охорони правопорядку України), а також його мету, що полягає у вдосконаленні національного законодавства в означеній сфері правового регулювання, необхідним є використання методу правового моделювання. Моделювання – вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), що заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять суб'єкта пізнання [2, с. 23–24]. Використання методу правового моделювання дозволило підготувати пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку, тобто фактично запропонувати створення ідеальної моделі поведінки учасників конституційно-правових відносин в означеній сфері правового регулювання.

Застосування соціологічного методу анкетування забезпечило з'ясування як суспільної думки, зокрема, так і думки працівників правоохоронних органів з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку України.

Висновки. Отже, всебічне дослідження організації і функціонування органів охорони правопорядку України можливе за умови застосування: а) загальних філософських (світоглядних) методів; б) загальнонаукових методів, які використовуються всіма науками та складають серединний (проміжний) рівень методологічних знань; в) конкретно-наукових методів наукового пізнання, що використовуються окремими науками і наукою конституційного права зокрема.

Бібліографічні посилання

1. *Гусарев С.Д.* Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / С.Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. – К., 2008.
2. *Теорія держави і права* : підручник / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015.
3. *Скакун О.Ф.* Методы, общие (методологические) подходы и принципы в юридических исследованиях / О.Ф. Скакун // *Методологічні проблеми історико-правових досліджень* : матер. XXIII Міжнарод. історико-правової конф. (24–26 вересня 2010 р., Алушта) / ред. колегія : І.Б. Усенко (голова), А.Ю. Іванова (відп. секр.). – К.; Сімферополь, 2011. – С. 19–27.
4. *Кучук А.М.* Правовий поліцентризм як принцип наукового пізнання правових явищ / А.М. Кучук // *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту.* – 2013. – Серія ПРАВО. – Вип. 22. – Ч. I. – Т. 1. – С. 43–46.
5. *Серьогіна С.Г.* Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики : монографія / С.Г. Серьогіна. – Х., 2011.
6. *Рабінович П.М.* *Методологія юридичної науки* / П.М. Рабінович // *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К., 2001. – Т. 3: К – М. – С. 618–619.
7. *Федоренко В.Л.* Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : монографія / В.Л. Федоренко. – К., 2009.
8. *Терещук М.М.* *Методологія дослідження форм правління* / М.М. Терещук // *Теорія та історія держави і права. Філософія права.* – 2009. – № 4. – С. 90–96.

Боняк В. А. Методы познания как основной элемент современной методологии исследования организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины. Определены методы исследования организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины. Дана характеристика принципов и методов как основных компонентов методологии исследования органов охраны правопорядка Украины.

Ключевые слова: *принципы, методы, методология исследования.*

Bonyak V. O. Methods of knowledge as an essential element of modern research methodology of organization and functioning of law and order protection agencies of Ukraine. Processing problems determining research methods of organization and functioning of law enforcement Ukraine has shown that in modern legal doctrine of constitutional law question is classified not develop-represented.

Relying on basic methodological science, which is considered a general theory of law, allowed the author to propose the concept of research methods of organization and functioning of law enforcement bodies of Ukraine.

The central component of modern methodology knowledge organization and functioning of law enforcement bodies of Ukraine defines the method of legal research. Methods considered as a phenomenon that has ekilkoh levels, namely: 1) general philosophical methods; 2) general scientific methods; 3) specific scientific methods of scientific knowledge.

Characterized above three kinds of methods of scientific research organization and functioning of law enforcement bodies of Ukraine. Among the general philosophical methods carried resistance to ideological dialectical method. Assigned to general formal-logical methods of analysis, synthesis, induction, deduction, and systematic, historical, structural and functional methods. By specific scientific methods of knowledge classified methods of social and human sciences (sociology, statistics, law, etc.).

It is concluded that reliance is set on the above principles, methods and techniques gives a reliable and scientifically grounded theoretical conclusions about the subject and formulation of proposals for improving the legal basis for the organization and functioning of law enforcement bodies of Ukraine.

Keywords: *principles, methods, research methodology.*

Надійшла до редакції 02.03.2015